فصل دوم تابع

تعریف : به هر دوتایی(a,b) که ترتیب نوشتن در آن مهم باشد یعنی (a,b)≠(b,a)زوج مرتب گوییم، که درآن aرا مؤلفه ی اول b مؤلفه ی دوم گوییم.

تصاوی دو زوج مرتب: دو زوج مرتب وقتی باهم مساویند که مؤلفه ی اول با هم و مؤلفه های دوم با هم مساوی باشند.
$$(\mathrm{a},\mathrm{b}) = (\mathrm{c},\mathrm{d}) \rightarrow \begin{cases} a = c \\ \mathrm{b} = \mathrm{d} \end{cases}$$

مثال: y,uرا طوری تعیین کنید که دو زوج (3,y+3)و(x-3,4) با هم برابر باشند.

توجه: هر زوج مرتب می توانند بیانگر یک نقطه در صفحه ی مختصات باشند که طول نقطه ی مؤلفه ی اول(x) و مؤلفه ی دوم آن عرض نقطه (y) را نشان می دهند.

رابطه: به مجموعه ای از زوج های مرتب یک رابطه گوییم.

مثال: جدول زیر رابطه ی بیان وزن یک کودک خواص را از هنگام تولد تا ۵ ماهگی نشان می دهد .این رابطـه بـه بصو رت زوج مرتب بنویسید.

سن	۰	۱	۲	۳	۴	۵
وزن	۳.۵	۵.۵	۵	۵	۴.۸	۶

نمایش رابطه به کمک نمودار ون: اگر برای نشان دادن ارتباط بین دو مجموعه هر عضو مجموعه ی اول را با یک پیکان بر هر عضو متناظر آن در مجموعه ی دوم وصل کنیم اینگو نمایش رابطه بین دو مجمو عه را نمودار ون گوییم.

مثال: رابطه ی مثال قبل رل به کمک نمودار ون نمایش دهید.

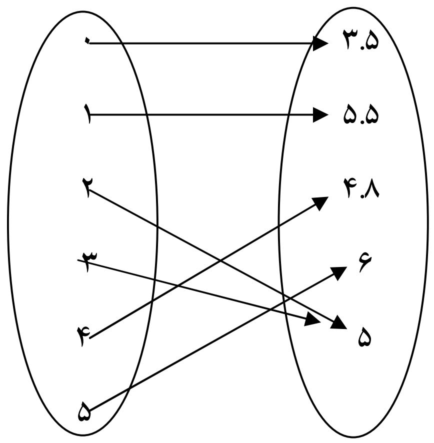

تابع: رابطه ی است از مجموعه ی A به مجموعه B که در آن به هر عضو از A ، دقیقاً یک عضو از B نظیر شود.

نحوه ی تشخیص توابع:

الف: در زوج های مرتب : مؤلفه های اول یکسان نداشته باشد در صورت یکسان بودن مؤلفه های اول مؤلفه های دوم نیز یکسان باشد.

ب: در جدول برای یکx دو جواب yنداشته باشیم.

ج: در نمودار ون از مؤلفه های اول مجموعه های اول ۲ پیکان خارج نشود.

در نمودار

د: یک نمودار زمانی، نمودار یک تابع است که هر خط موازی محور yها نمودار را حداکثر در یک نقطه قطع کند. یابه عبارتی ، این خط یا نمودار را قطع نکند یا اگر قطع می کند فقط در یک نقطه قطع کند.

مثال: در هر قسمت تابع بودن یا نبودن آن را تعیین کنید.

ب) { (۲و۴) و(۵و۳) و(۲و۳) }

الف) { (۴و۲) و(۵و۳) و(۴و۱) و(۵و۳) }

د)

زمان	۰	۲	۳	۵
وزن	۰	۳	۱	۶

ج)

X	1	2	3	1
y	5	6	5	7

و)

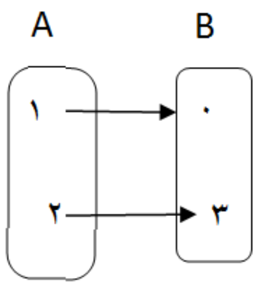

ه)

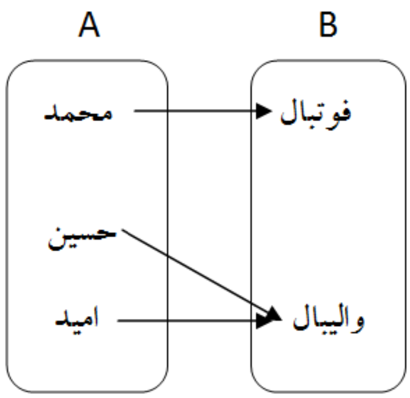

ح) {(۶و۵) و(۷و۲) و(۷و۱)}

ز) {(۶و۷) و(۱و۳) و(۲و۵) و(۱و۴)}

ی)

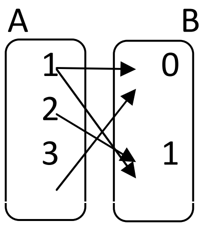

ط)

x	۲	۸	۷	۴	۸
y	۲	۷	۷	۹	۴

مثال : تعیین کنید کدام یک از نمودارهای زیر نمودار تابع است؟

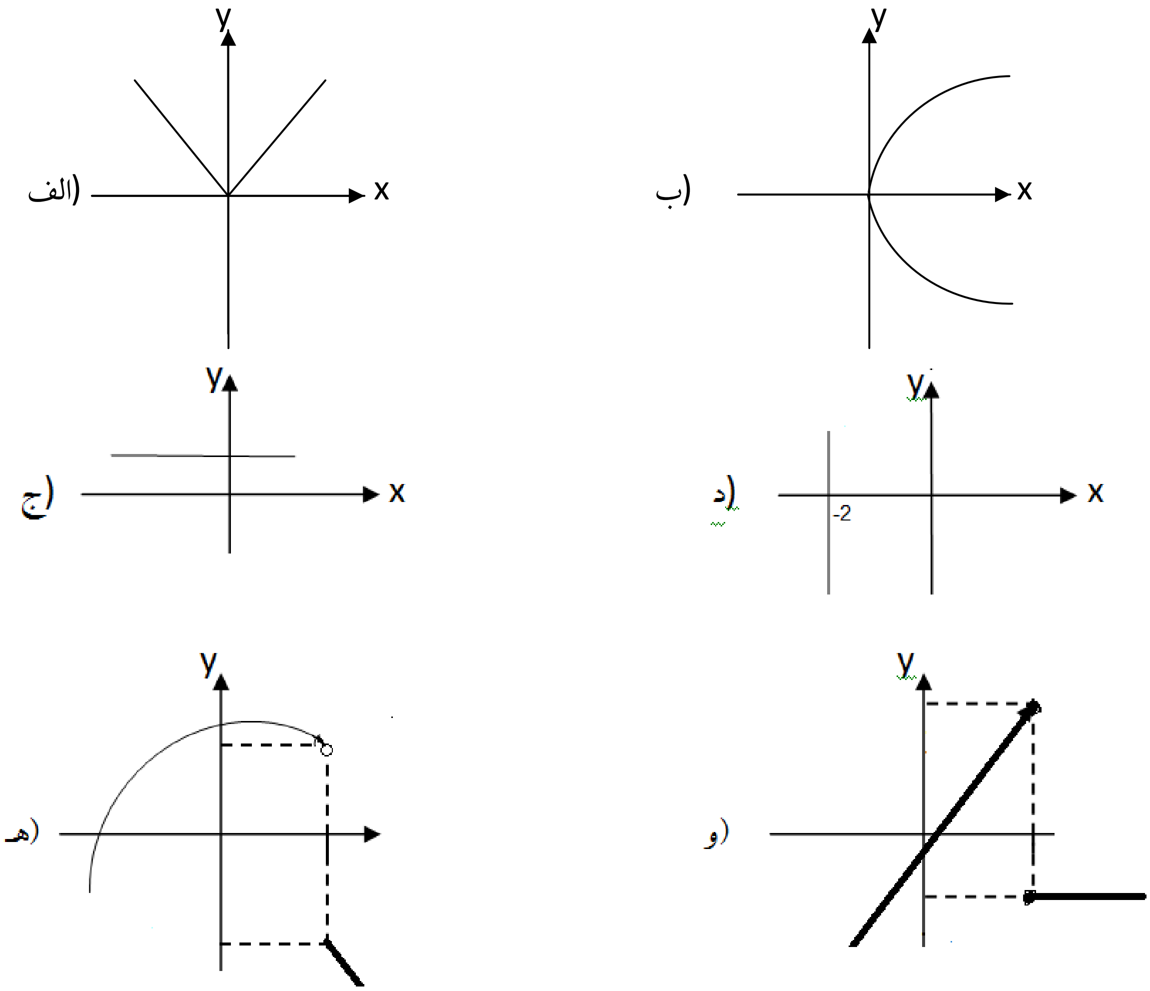

دامنه وبرد توابع: مجموعه ی همه ی مؤلفه های اول نمایش یک تابع را دامنه و مجموعه همه ی مؤلفه های دوم را برد گوییم.

نحوه تشخیص دامنه وبرد در نمودار : سایه نمودار روی محور x ها را دامنه وسایه نمودار روی محور yرا برد می گوییم.

مثال: در هر یک از مثال های قبل دامنه و برد را تعیین کنید.

توابع خطی: معمولاً رابطه ها را با حروفی مانند T,S,R و ... و توابع را با حروفی مانند : F،y،h و ... نام گذاری می کنیم.

یادآوری : هر رابطه ی بین x و y که بتوان آن را به صورت y=ax+b نمایش داد رابطه ی خطی می نامیم. در رابطه ی y=ax+b ، a همان شیب بوده (m) و b عرض از مبدأ است ، برای مشخص شدن خطی بودن تابع کافی است معادله ی آنرا بدست آورید که همان طور که در سال گذشته گفته شده به صورت زیر است.

معدله خط

$$y - y_0 = m(x - x_0)$$

البته نمودار یک رابطه ی خطی در دستگاه مختصات به شکل یک خط راست می باشد .(یعنی شیب تمام نقاط یکسان است)

$$m = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1}$$

شیب

مثال: مشخص کنید کدام یک از روابط زیر تابع خطی است؟

الف)

X	۰	۱	۲	۳	۴
y	۰	۵	۱۰	۱۵	۲۰

ب)

X	۰	۱	۲	۳
y	۱	۱	۴	۹

ج)

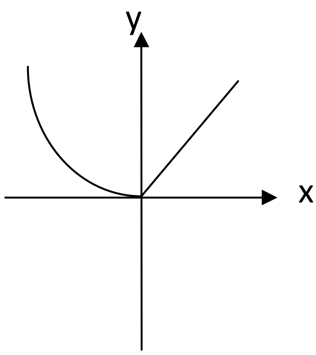

د)

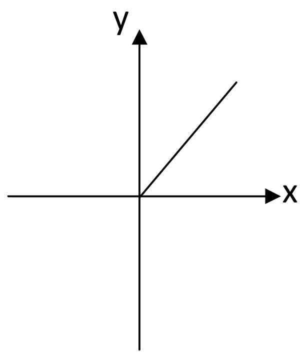

هـ)

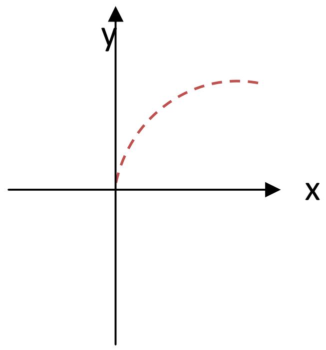

و)

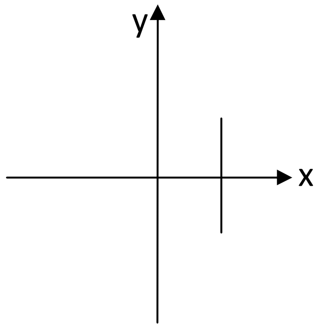

وارون یک رابطه: برای بدست آوردن وارون یک رابطه کافی است جایه مؤلفه های اول و دوم را عوض کنیم که در این صورت جایه دامنه و برد و نیز عوض خواهد شد.

مثال : در هریک از روابط های زیر وارونه آن ها را نبویسید سپس دامنه و برد را نیز را تعیین کنید .

الف) $A = \{(5,2), (2,3), (1,5), (3,7)\}$

ب) $B = \{(1,2), (2,5), (,3,2)\}$

ج)

X	-۱	۰	۲	۴
y	۵	۶	۷	۵

و)

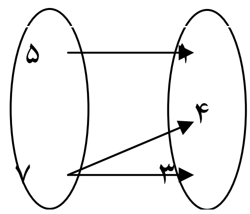

د)

X	۲	۵	۵
y	۴	۳	۷

ز)

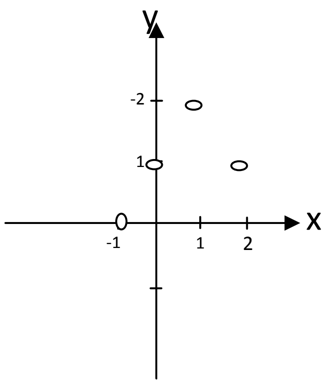

ح)

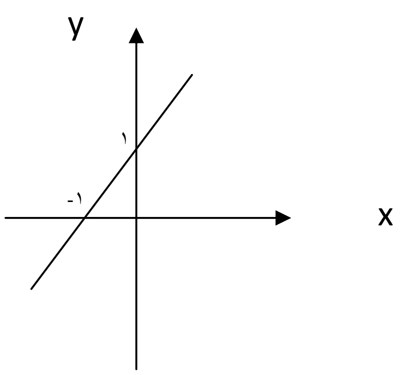

نکته : در حالتی که رابطه به صورت یک نمودار نمایش داده شده باشد با پیدا کردن قرینه ی هر نقطه از نمودار نسبت به خط y=x (نیم ساز ناحیه ی اول و سوم) نمودار وارون آن رابطه بدست می آید یعنی :

$$(x_0, y_0) \xrightarrow[y=x]{\text{نسبت قرینه}} (y_0, x_0)$$

مثال : وارون رابطه ی f را در هر قسمت بدست آورید.

الف)

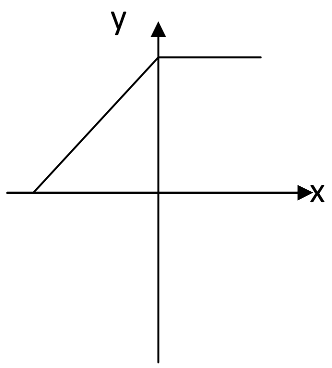

ب)

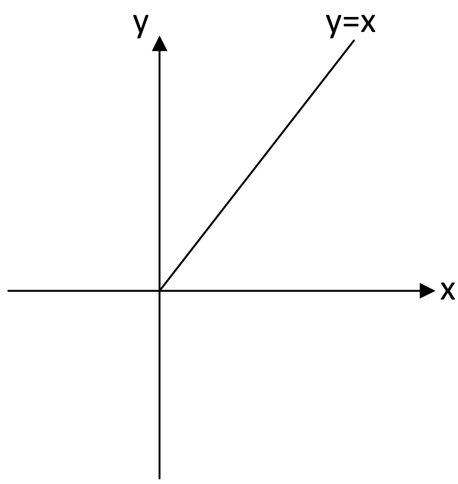

ج)

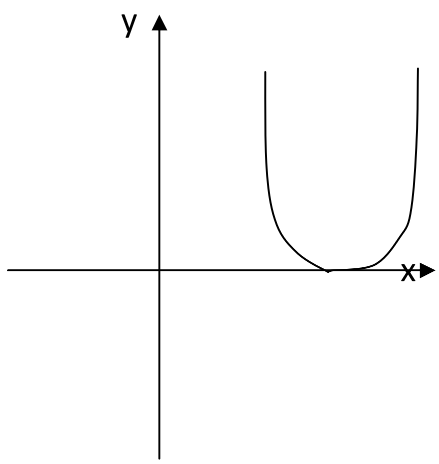

– حال با توجه به اینکه تابع نیز یک نوع رابطه است پس می توانیم وارون یک تابع رانیز بدست آوریم.

*اگر وارون یک تابع نیز تابع باشد آن راتابع وارون می نامیم که در این صورت می گوییم تابع وارون پذیر یابه عبارتی معکوس پذیر است وتابع وارون f را با f^{-1} نمایش می دهیم.

مثال : در دو مثال قبل تابع های وارون پذیر را مشخص کنید سپس شرط وارون پذیری توابع را حدس بزنید.

توابع یک به یک: با فرض اینکه تابع f بین دو مجموعه تعریف شده باشد هنگامی یک به یک است که به هر عضو مجموعه ی دوم بیش از یک عضو از مجموعه ی اول نظیر نشود. *یا به عبارتی هیچ دو زوج مرتبی دارای مؤلفه ی دوم یکسان نباشد ودر صورت یکسان بودن ، مؤلفه های اول نیز یکسان باشند.

نکته: نمودار یک تابع هنگامی یک است که هر خط موازی محور x نمودار را حداکثر در یک نقطه قطع کند.

مثال : بررسی کنید که کدام یک از موارد زیر تابع یک به یک است .

الف)

X	1	2	3
y	-۱	-۱	۱

ب)

X	5	7	6
y	1	2	7

ج) $\{(1,2),(3,5),(2,3)\}$

د) $\{(1,2),(6,2),(7,3)\}$

هـ)

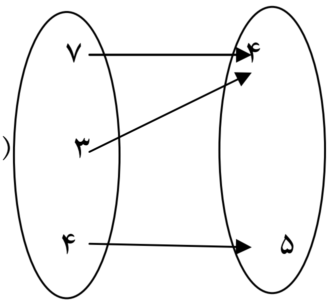

و)

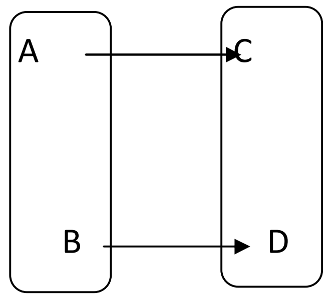

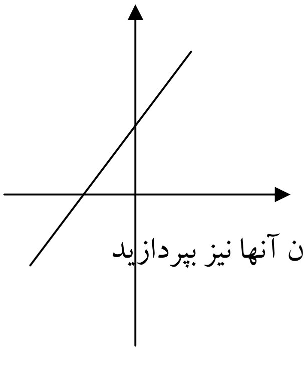

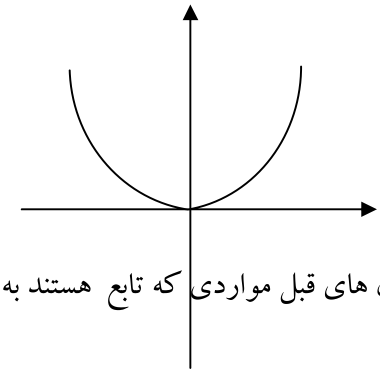

مثال : در مثال های قبل مواردی که تابع هستند به بررسی یک به یک بودن آنها نیز بپردازید

نکات : تابع f را وارون پذیر گوییم به شرطی که f یک به یک باشد در این صورت وارون f نیز وارون پذیر خواهد بود.

نکته ی ۲ : تمام توابع خطی یک به یک ودر نتیجه وارون پذیرند.(به شرطی که m≠0 باشد(شیب مخالف صفر باشد)).

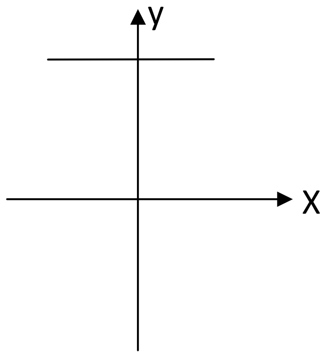

مثال : تابع زیر را در نظر بگیرید.

X	1	2	3	5
y	۵	۸	۱۱	۱۷

الف) آیا این تابع یک به یک است معادله ای برای آن بنویسید.

ب) وارون این تابع را بدست آورید ، معادله ای برای وارون آن بنویسید.

مثال : آیا تابعی بامعادله ی $y = \frac{3}{2}x + 5$ وارون پذیر است؟ در صورت معکوس پذیری معادله ای برای وارون آن بنویسید . *چون معادله ی داده شده از فرم کلی معادله ی خط (تابع خطی) پیروی می کند

($y = ax + b$ که در آن $b = 0, a = \frac{3}{2}$ است) وشیب آن نیز غیر صفر است در نتیجه یک به یک وارون پذیر خواهد بود.

نکته : برای حل معادلات رادیکالی کافی است طرفین معادله را به توان فرجه ی رادیکال مجهول برسانیم .

بازه(فاصله) : اگر aو b دو عدد حقیقی و a کوچکتر از b باشد حالات زیر را داریم

۱- تمام اعداد حقیقی بین این دو عدد که آن را بازه ی باز aوb می خوانیم.

$$(a,b)=\left\{ X \mid X \in R\ , a < x < b \right\}$$

۲- تمام اعداد حقیقی بین دو عدد به همراه خود این دو عدد را که به صورت زیر نمایش می دهیم وبازه ی بسته ی aوb می نمایم.

$$[a,b]=\left\{ X \mid X \in R\ , a \leq x \leq b \right\}$$

۳- تمام اعداد حقیقی بین این دو عدد به همراه یکی از این دو عدد که آنها را بازه ی نیمه می نمامیم.

$$[a,b)=\left\{ X \mid X \in R, a \leq X < b \right\}$$

$$(a,b]=\left\{ X \mid X \in R, a < X \leq b \right\}$$

نکته : به طور خلاصه روابط برخی بازه ها را با فرض a <b می توان به صورت زیر نوشت

نمایش هندسه	نمایش مجموعه ای	نمایش بازه ای	نوع بازه
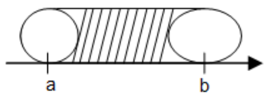	$\{X \mid X \in R, a < X < b\}$	(a,b)	باز
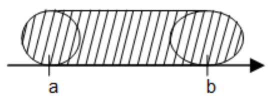	$\{X \mid X \in R, a \leq X \leq b\}$	$[a,b]$	بسته

نیم باز	(a,b]	$\{X \ \vert X \in R, a < X \leq b\}$	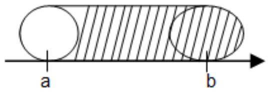
نیم باز	[a,b)	$\{X \ \vert X \in R, a \leq X < b\}$	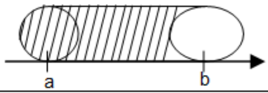
نیم باز	$(-\infty, a]$	$\{X \ \vert X \in R, x \leq a\}$	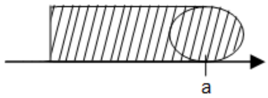
باز	$(a, +\infty)$	$\{x \vert x \in R,\ x > \alpha\}$	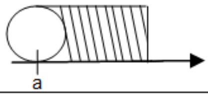
باز	$(-\infty, +\infty)$	$\{x \vert x \in R\}$	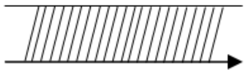

مثال : مراجعه به تمرین در کلاس صفحه ۴۷ سوال ۲

نمایش تابع و ضابطه ی تابع: مراجعه به ۴۹ تا ۵۹

با تشکراز دبیر مربوطه : آقای حسام قاضی